

P L E S kot izraz univerzalnih zakonov

Slavni učitelji in filozofi 'poganske antike', kot so Sokrat, Platon in Pitagora so s svojimi učenci plesali ritualne plese. Apokrifno besedilo »JANEZOVO DEJANJE«, v t. i. »Himni plesa« poroča, da je Jezus pri zadnji večerji plesal s svojimi učenci. Njihovo individualno doživetje se je širilo v skupno in transcendentno doživetje, v izkustvo univerzalnih zakonitosti.

Vse naše življenje prevevata ritem in zvok. Ritem in zvok prepredata univerzum in na številne načine določata naše bivanje na zemlji. V *Rigvedi*, enem od najstarejših indijskih svetih spisov, je zapisano: »... svete noge popolnih plesalcev dvigajo prah v visokih vrtincih ...«.

V Vedah je zapisano, da je svet nastal iz prazvoka, zato vsa materija vibrira v določenih ritmih. Grški filozof Pitagora razlaga, da je iz kaosa, zvoka, oziroma harmonije nastal svet. Medsebojne odnose planetov je postavil v sorazmerja do glasbenih intervalov. Vsako telesno telo oddaja njemu lasten ton in tako sodeluje pri harmoniji sfer.

V te kozmične zakonitosti je postavljen človek kot mikrokozmos. Podobno kot planeti, oddaja vsak človek njemu lasten arhetip zvoka. Filozofi zgodnjih dob so človeka primerjali z 'monokordom' (glasbenim inštrumentom z eno samo struno), ki se razteza od zemlje do skrajnega roba zodiaka.

Zato lahko ljudje, ki bolj ali manj zavestno dostopajo do določenih področij duhovnega sveta, v katerih doživljajo vtise in navdih duhovnih zakonov in harmonij, da tam prevzeto resničnost izrazijo ne le s pomočjo glasbe, temveč tudi s primernimi oblikami gibanja v materialnem svetu, tako rekoč 'na zemlji'. Človekovo telo se pri tem izkazuje kot čudovit in primeren instrument. Tudi za plesno umetnost velja v enaki meri, kar je Ludwig van Beethoven zapisal v razmišljanjih o glasbi namenjenih Goetheju: »Da bi lahko dojeli glasbo v njeni srži, moramo upoštevati ritem Duha. Glasba daje slutnjo, inspiracijo o nebeški znanosti, in kar od nje čutno zaznava Duh, je utelešenje duhovnega spoznanja.«

Tudi ples lahko, podobno kot glasba, močno vpliva na ljudi. V današnjem zahodnem svetu, pogosto pozabljamo, da ples ne služi le zabavi in čutnemu zadovoljstvu, temveč predvsem dvigu Duha in k prefinjeni zmožnosti občutenja. V vseh obdobjih zgodovine človeštva, so to arhaično znanje v svojih ritualih uporabljale različne kulture in religije.

Ples lahko izraža čisto veselje do življenja. Preko njega se lahko dostopa do otrdelega in razočaranega srca, tolaži z bolečino obremenjene duše in prebuja slutnjo o višjem načrtu življenja in sveta.

INTUITIVNO PRONICANJE V SKRIVNOSTI SVETA

Onkraj svojih spremenljivih subjektivnih stanj, zrcali človekovo telo kozmograme in strukture arhetipov. V svetem plesu plesalec oz. plesalka upodablja geometrijske figure, red in harmonijo kozmosa. Takšne figure so npr. plesi v krogu, ki so naravnani na središče, različne oblike križa ali spirale. Kozmične zakonitosti pa niso zgolj uprizorjeni, temveč postanejo izvajani simboli, živi simboli duhovnih možnosti. Ne omogočajo nam ne le bolj intuitivno pronicanje v skrivnosti sveta in človekovega bitja, temveč lahko, tako v plesalcu kot tudi v gledalcu, sprožijo globok proces notranje preobrazbe.

Verjetno najbolj znan prikaz sakralnega plesa, pokaže indijsko božanstvo Šiva, ki nastopa kot kozmični plesalec. Postava plesalca je postavljena v vrteče kolo. Kolo simbolizira naš naravni red, ki je osnova zakonitosti nenehnega nastajanja in minevanja, zaporedno sledečih se reinkarnacij. Aura Boga Šive je obdana z mogočnim ognjenim krogom. Njegov ples prikazuje pot premagovanja prostora in časa. Je ples smrti nižje narave, ples transformacije k svetlobi božanske narave. Je izraz prastare duhovne resnice, da mora nižja narava ali ego, ki je usmerjen na jaz umreti, predno v polnem sijaju lahko vstane božanski človek.

Šivina desna noga je postavljena na demona navezanosti in nezavedanja. Kaže na zmago nad Majjo ali je silo prevare (iluzije), ki v minljivem svetu pojavov drži ujeta dušo. Šiva je prikazan kot zmagovalec. Na vrhu njegove glave so vidne peruti oz. venec svetlobe, ki je simbol od Duha razsvetljene duše. Šiva je nedotaknjen od neprestanega izmeničnega menjavanja rojstva in smrti. Njegov ples uničenja služi rešitvi in obnovi sveta. V dveh od njegovih štirih rok drži *Šiva Naturaja* (= Šiva, kralj plesa) simbolična predmeta: peščeni uri podoben boben (njegov dvojni ton ustvarja svet nasprotij) in ognjeni plamen (po eni izmed možnih razlag simbolizira, silo ustvarjalnega izraza, ki jo razvname Duh). Tretja roka je usmerjena proti nebu, četrta kaže navzdol k dvignjeni levi nogi, ki kaže izhod iz ujetosti v krogotoku minljivosti. Tudi Krišna je v indijski mitologiji božanstvo, ki pleše in igra na inštrument.

Tako Indijci kot stari Grki so verjeli, da so bogovi izumili ples in ga naučili plesati tudi ljudi. Ples so izvajali njim na čast. V misterijih Orfejev je bila božja služba sveto opravilo, oblikovano z glasbo in plesom. Opazovalci so pri plesnem opravilu, v svoji notranjosti doživljali prisotnost Božanstva.

Nasprotno kot nam je znano iz krščanske tradicije, so bili Grki mnenja, da so ljudje dostopali k Božanskemu večinoma preko odvrnitve od trpljenja in sicer z usmeritvijo k veselju, glasbi in k slavnostnim plesnim ritualom. Na ta način so se ljudje lahko povezali s svetom božanskega in z imanentnim Bogom v njih samih. Kozmične energije in valovanja se lahko spremenijo v človeške oblike gibanja.

Vsekakor tudi najlepša in najbolj vzvišena umetnost ni nikoli popoln izraz Božanskega. Vendar lahko odprejo človeka za Božje sile.

Sufijski mistik Rumi je zapisal naslednje besede:

*Če bi mi moglo biti nekega dne dano,
biti samo za en trenutek pri tebi, o moj Gospod,
in bi mi ležal svet pod stopali,
bi v navdušenju začel plesati.*

Cilj vrtečega plesa dervišev je čistost srca in združitev z Bogom. Plešejo tako, da se vrtijo okoli svoje osi v nasprotni smeri od urinega kazalca. Roki, ki sta na začetku plesa prekržani na prsih plesalca, kasneje zdrsnejo ob boku. Nato odpro dlan desne roke navzgor, da plesalec sprejme sile neba, ki skozi srce in prste leve roke, ki je med tem obrnjena navzdol, vodijo k zemlji. Dolgo črno ogrinjalo, ki simbolizira temo minljivega sveta, se na začetku plesa odvrže, pod njim se pokažejo žareče belo oblačilo (barva Božanske svetlobe). Sufiji pripovedujejo, da so gibanja svetega plesa, globoko notranje izkustvo, tako za plesalce kot tudi za opazovalce in poslušalce spremljevalne glasbe. Po koncu ritualnega izvajanja udeleženci zapustijo posvečeni kraj očiščeni in spremenjeni in odnesejo v svet, kar so prejeli.

Zahodne krščanske cerkve so v preteklih stoletjih imele malo smisla za duhovni potencial ritualnih plesnih opravil. Večinoma so reagirale z burnim zavračanjem in prepovedjo. Medtem, ko so bili pri Izraelitih in v praksi krščanskih skupnostih pod vplivom maloazijskih kultov sakralni plesi razširjeni, se je Cerkev kasneje hotela distancirati od poganskih običajev in od »heretičnih« gnostičnih kristjanov, ki so prakticirali kultne plese po antičnem vzoru. Izvajanje plesov ali nazorno upodabljanje plesne scene so bile zato v krščanstvu Zahoda redke izjeme.

JEZUS JE PLESAL S SVOJIMI UČENCI

Vendar niso ritualnih plesov gojili le učitelji in filozofi »poganske antike«, kot so Sokrat, Platon in Pitagora s svojimi učenci. Po izročilu v apokrifnem »JANEZOVO DEJANJE«, v t. i. »Himni plesa«, je zapisano, da je Jezus s svojimi učenci plesal pri zadnji večerji. Oblikoval je krog, nato je stopil v njihovo sredino in začel peti himno:

Milost pleše.

Žvižgal bom,

plešite vsi. Amen.

Žalostinko bom začel,

žalne kretnje izvajajte vsi. Amen.

Osmernost

poje hvalnico z nami. Amen.

Dvanajsto število

pleše visoko. Amen.

K vesolju

gre, plesat visoko. Amen.

Kdor ne pleše, ne spozna,

kaj se dogaja. Amen.

Če pa se odzoveš

na moje rajanje, glej sebe

v meni, govorcu,

in če si videl, kaj počnem,

molči o mojem misteriju.

Ti, ki plešeš, spoznaj,

kaj počnem, ker je tvoje

to trpljenje človeka,

ki ga moram trpeti. /.../

Ob zaključku plesnega obreda:

Poskakoval sem,

ti pa celoto dojemi,

in če si jo dojel, reci:

Čast naj bo tebi, Oče! Amen.

Nato, ko je Jezus odplesal z učenci, jih je zapustil.

Ritualni ples je tu prikazana na način, da se univerzalne resnice in vzvišene misterije približa ljudem pri sledenju Kristusa. Vsakokrat seveda ustrezno njihovemu stanju biti

in zavesti, da nebi Božji misterij s oskrunili ali mu odvzeli njegovo končno nedojemljivost.

V »JANEZOVEM DEJANJU« se je med križanjem Jezus razodel. Janezu na Oljski gori v notranje-duševnem stanju doživi vizijo svetlobnega križa in mu pove:

»Ničesar od tega, kar se govori o meni, nisem trpel, ampak tudi tisto trpljenje, ki sem ga plešoč pokazal tebi in ostalim, bom znal imenovati misterij. Kajti, kar ti si, ti vidiš. To sem ti pokazal. Toda, kar sem jaz, to vem samo jaz in nihče drugi.«

Torej so lahko učenci doživeli skozi plesno opravilo konec koncev le resnico o njihovi lastni doživetni duhovni poti in druge morda spodbudili k podobni izkušnji. V himni petja in plesa se učenci gibljejo krožno okrog Kristusa kot njihovega središča, sledijo melodiji flavte in njegovim navodilom za gibanje. Njihovo individualno doživetje se širi v skupinsko in transcendentno doživetje, v izkustvo univerzalnih zakonitosti. Kajti plešejo »milost«, »osem« (simbol večnosti), in zgoraj pleše »dvanajst« (simbol kozmičnega živalskega kroga). Le tisti, ki se plešoče združijo s Kristusom v sredini, so deležni tega razodevanja Božjega misterija. Veljavnost tega transformirajočega izkustva učenci potrdijo, medtem ko ponavljajoče pojejo v zboru »Amen«: Tako naj bo.

Ritualni ples je seveda metafora. Je *upodobitev* svete skrivnosti, procesa preobrazbe v duši – stimulans, ne pa ta proces sam. Zato Janez poziva svoje sobrate, potem ko jim je pripovedoval o svojem videnju na Oljski gori:

»Ker smo torej, bratje, gledali milost Gospoda in njegovo ljubezen do nas, bomo mi, ki smo od izkusili njegovo usmiljenje, njega častili, vendar ne s prsti, usti in jezikom, niti ne s telesnim organom, temveč z duševno naravnostjo.«

VNOVIČNA OŽIVITEV PRASTARE TRADICIJE

Vedenje o oblikah duhovne glasbe in tradicija sakralnih plesov je vse bolj tonila v pozabo. Na začetku 20. stoletja so se ezoterični učitelji poskušali navezati na arhaične ritualne plesne tradicije. Tako je iskal npr. Rudolf Steiner s pomočjo *Euritmije*, obnovo stare umetnosti tempeljskega plesa z novo umetnostjo gibanja v prostoru, da bi na ta način »nekaj dal v svet, kar je vzeto iz duhovnega, iz duhovnih zakonov bivanja sveta samega.« (Rudolf Steiner v predavanju ob euritmčni izvedbi, l. 1918). Georges J. Gurdjeff si je prizadeval s svojimi *svetimi plesi* k utiranju novih poti, da bi sodobnemu človeku s primernimi telesnimi izraznimi oblikami, posredoval določene kozmične in duhovne resnice in jih dal izkusiti. Peter Deunov je v letih med 1934 in 1942, v Bolgariji razvijal plesno obliko *Paneurhythmie*, ki je imela za cilj, da s posebno, v ta namen napisano glasbo in z ritmičnem gibanjem, harmonizira ljudi z naravo, vesoljem in Bogom. Človeka naj se skozi razvoj njegovih lastnih notranjih moči in zavedanja, vodi iz materialnega sveta v duhovni svet. V ciklusu »Pentagram« npr. plesalci simbolno oblikujejo 'kozmičnega človeka'.

Potem, ko se je v veliki meri prvotna tesna povezanost med znanostjo, religijo in umetnostjo izgubila, se je pred skoraj 100 leti začelo intenzivno iskanje času primernih poti, da bi ponovno vzpostavili enotnost teh treh področij. Če je bila umetnost po pojmovanju zgodnjih časovnih epoh neposredni izraz delovanja večnih božjih zakonov v naravi, katerih utemeljenost in doživljanje so navdahnile

nekateri umetnike z globoko hvaležnostjo in ponižnostjo, pa je po današnjem razumevanju in po današnjem prakticiranju primarno izliv subjektivnega počutja umetnika kot osamljenega individuum, ki se sooča s svetom iz miriade posameznih, fragmentarnih pojavnih oblik in informacijskih vsebin, ki se pogosto doživljajo kot nesmiselne in grozeče.

Sodobna plesne izvedbe, ki so omejena na to, da prikazujejo človeka kot brezdušno bitje, kot stroj sredi hladnega, anonimnega kolektiva, katerega potek gibanja poganja mehansko oz. digitalno krmljeno kolesje, lahko kažejo zelo omejen vidik resničnosti in verjetno komaj odprejo osvobajajoče in regenerativne poti za človeštvo.

Stojimo na začetku nove dobe. Stare verske gotovosti, stoletja dolgo veljavne ideologije in družbene institucije, kot tudi estetski ideali, so se zamajali in vedno v manjši meri, ustrezajo potrebam moderne dobe. Na področju umetnosti, znanosti in religije se naravnost mrzlično išče nova spoznanja in izrazne oblike, ki bi bolj ustrezale zavesti današnjega človeka in njegovemu načinu občutenja ter telesnim potrebam. V razmahu teh prizadevanj se ponovno odkrivajo in na novo ovrednotijo tudi prastari nauki o odrešenju in metodah zdravljenja, kot tudi arhaične oblike umetnosti.

Značilnosti današnjega časa so po eni strani slepa življenjska pijanost in pretirano iskanje zabave, pretiran kult telesa, egocentričnosti in velik strah preživetja. Iz velikega nelagodja sodobnega življenja, številni ljudje bežijo v ekstremne nazore in načine vedenja. V tej luči gledano je morda neprimerno pokazati, ali bi se sodobni zahodni človek, katerega zavest se v veliki meri istoveti z njegovim grobo snovnim telesom, znal razumeti in ceniti idejo sakralnega plesa kot izraz resničnega duhovnega življenja v službi njemu lastnega Božjega principa.

Po drugi strani se mnogi zelo resno zanimajo za celostne oblike življenja in duhovnost, v katerih človekova telesnost ne ostane ločena in izključena, temveč se lahko harmonično vključi. Obenem se zapaža odpor do pasivnega »mirnega sedenja« in do nekritičnega sprejemanja dogmatičnih učnih sistemov in rastoča potreba po individualni, kreativni razlagi in sooblikovanju.

Plesi, glasba in različne vrste kreativnih oblik lahko, kot izraz na neki duhovni poti pridobljenih spoznanj in doživetij, zagotovo vodijo k večjemu veselju do življenja, avtentičnosti, kot tudi k požitvi izkustev v skupnosti. Vendarle bistvene niso kreativne oblike, s katerimi se lahko eksperimentira, ki se lahko obnesejo ali pa zavržejo.

Bistven je razvoj nove duše, ki ga takšne oblike lahko spodbudijo.

LOGON, št. 17, januar 2024, str. 56-63

LITERATURA:

Hemenway, Priya: *Der geheime Code. Die ratselhafte Formel, die Kunst, Natur und Wissenschaft bestimmt*, Köln 2008

Lander, H. M. und Zohner, M. -R.: *Meditatives Tanzen*, Stuttgart 1987

Steiner, Rudolf: *Eurythmie. Die neue Bewegungskunst der Gegenwart*, Dornach, 1986

Wosien, Maria-Gabriele: *Tanzsymbole in Bewegung*, Linz 1994

Šivin ples kaže pot premagovanja prostora in časa, (str. 58)

Kozmične energije in valovanja se lahko pretvorijo v človekove oblike gibanja, (str. 59)

Ritualni ples je metafora, kot prikaz skrivnosti odrešenja (str. 62)